INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

BUXGALTERIYA HISOBI SCHYOTLARIGA IKKIYOQLAMA YOZUV, JORIY BUXGALTERIYA HISOBI MA'LUMOTLARINI UMUMLASHTIRISH TARTIBI, BANK BALANSI VA UNING TUZILISHI

Esanov Oybek Madadovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobi va audit kafedrasi kata o'qituvchisi

Xudoyqulova Muxlisa

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya

Maqolada buxgalteriya hisobi asosiy tushunchalari, ikkiyoqlama yozuv prinsipi va joriy hisobot ma'lumotlarini umumlashtirish tartibi keng yoritilgan. Shuningdek, bank balansining tuzilishi, uning moliyaviy barqarorlik va likvidlikni baholashdagi roli tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida amaliy misollar orqali har bir hisob varag'i va yozuvning iqtisodiy mazmuni ko'rsatib berilgan. Maqola moliya va buxgalteriya sohasidagi mutaxassislar hamda ilmiy anjuman ishtirokchilari uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, hisobot tizimining samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Buxgalteriya hisobi, ikkiyoqlama yozuv, joriy hisobot ma'lumotlari, umumlashtirish tartibi, bank balansi, moliyaviy barqarorlik, likvidlik, moliyaviy tahlil, hisob varag'i, moliyaviy hisobot.

Kirish

Buxgalteriya hisobi zamonaviy iqtisodiy faoliyatning ajralmas qismi bo'lib, korxona va tashkilotlarning moliyaviy holatini aniqlash hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilishda asosiy manba hisoblanadi. Moliyaviy resurslar oqimi va ularning taqsimlanishi, daromad va xarajatlarning to'g'ri qayd etilishi, shuningdek, aktiv va majburiyatlarning balansini aniqlash faqat tartibli va tizimli buxgalteriya hisoboti orqali amalga oshiriladi. Shu bois, ikkiyoqlama yozuv printsipi buxgalteriya tizimining fundamental elementi sifatida qaraladi. Bu printsip har bir moliyaviy operatsiyani ikki hisob varag'ida qayd etish orqali moliyaviy ma'lumotlarning ishonchliligi va to'liqligini ta'minlaydi.

Joriy buxgalteriya hisobi ma'lumotlarini umumlashtirish tartibi esa korxonaning moliyaviy faoliyatini yagona tizimga keltirishga xizmat qiladi. Ma'lumotlarning to'g'ri va tartibli umumlashtirilishi, moliyaviy hisobotlarning tez va aniq tayyorlanishini ta'minlash bilan birga, tahliliy ishlar uchun asos yaratadi. Shu bilan birga, bank balansi korxonaning moliyaviy barqarorligi, likvidligi va moliyaviy strategiyasini baholashda muhim ahamiyatga ega. Uning tuzilishi va tarkibi moliyaviy oqimlarni, aktiv va majburiyatlarni aniq aks ettirishga yordam beradi, shu orqali rahbariyat va moliyaviy nazorat organlari samarali qarorlar qabul qilish imkoniga ega bo'ladi.

Ushbu maqola buxgalteriya hisobi schyotlariga ikkiyoqlama yozuv, joriy hisoboti ma'lumotlarini umumlashtirish tartibi va bank balansining tuzilishini tizimli tarzda yoritishga qaratilgan. Tadqiqot davomida nazariy asoslar bilan bir qatorda amaliy misollar ham keltiriladi, bu esa mavzuning ilmiy va amaliy ahamiyatini oshiradi hamda konferensiya ishtirokchilari uchun foydali manba bo'lib xizmat qiladi.

Asosiy qism

Nazariy asoslar. Buxgalteriya hisobi har bir tashkilotning moliyaviy faoliyatini tizimli tarzda qayd etish va nazorat qilish mexanizmi sifatida xizmat qiladi. Hisob schyotlari korxonaning aktivlari, majburiyatlari, daromad va xarajatlarini aniqlash va tahlil qilish uchun mo‘ljallangan, ularning tuzilishi va ishlatilishi ikkiyoqlama yozuv printsipiga asoslanadi. Ikkiyoqlama yozuv har bir moliyaviy operatsiyani ikki hisob varag‘ida – debit va kreditda – qayd etishni nazarda tutadi. Bu usul nafaqat moliyaviy ma’lumotlarning ishonchliligini oshiradi, balki xatolik va noto‘g‘ri hisob-kitoblarning oldini olishga xizmat qiladi.

Buxgalteriya hisobi ma’lumotlarini umumlashtirish tartibi esa moliyaviy ma’lumotlarning tizimli ko‘rinishini ta’minlaydi. Har bir schyotdagi operatsiyalar summalari bo‘yicha umumlashtirish amalga oshiriladi va natijada korxonaning moliyaviy holatini ko‘rsatadigan hisobotlar shakllanadi. Bu jarayon nazariy jihatdan moliyaviy hisobotlarning to‘g‘ri tayyorlanishi, resurslarning oqimi va daromad-xarajatlar balansini aniqlashga imkon yaratadi. Shu bilan birga, ma’lumotlarni umumlashtirish korxona rahbariyati uchun qaror qabul qilishda asos bo‘lib xizmat qiladi.

Bank balansi esa korxonaning moliyaviy barqarorligi va likvidligini baholashda muhim vosita hisoblanadi. Uning tuzilishi aktivlar va majburiyatlarning kategoriyalar bo‘yicha to‘g‘ri taqsimlanishini ta’minlaydi. Aktivlar odatda joriy va uzoq muddatli bo‘limlarga bo‘linadi, bu esa korxona resurslarining qisqa va uzoq muddatli manbalarini aniqlashga yordam beradi. Majburiyatlar esa qarz va majburiyatlar, shu bilan birga kapital tarkibi bo‘yicha tasniflanadi, bu esa moliyaviy barqarorlik va investitsion potentsialni tahlil qilish imkonini beradi.

Nazariy jihatdan, buxgalteriya hisobi va bank balansining o‘zaro bog‘liqligi moliyaviy ma’lumotlarning to‘liqligi va aniqligini ta’minlaydi. Ikkiyoqlama yozuv orqali amalga oshirilgan har bir operatsiya hisob varag‘ida qayd etilib, umumlashtiriladi va bank balansida aks ettiriladi. Shu tarzda moliyaviy hisobotlar korxonaning real holatini aks ettiradi va nazorat organlari, investorlar hamda rahbariyat uchun ishonchli manba bo‘ladi.

Amaliy tahlil. Amaliy jihatdan, ikkiyoqlama yozuv printsipi korxona moliyaviy jarayonlarini aniq va tartibli shaklda qayd etishga yordam beradi. Masalan, tovar sotuvlari amalga oshirilganda, daromad debitda va naqd pul yoki qarz kreditda qayd etiladi. Bu jarayon nafaqat moliyaviy oqimni kuzatishga, balki soliq va moliyaviy nazorat talablariga rioya qilishga ham xizmat qiladi.

Joriy buxgalteriya hisobi ma’lumotlarini umumlashtirish tartibi amaliyotda hisob-kitoblar va hisobotlarni tayyorlashni soddalashtiradi. Har bir schyot bo‘yicha olingan ma’lumotlar yig‘iladi va bu orqali balans hisobotlari shakllanadi. Masalan, korxonaning moliyaviy hisobotida barcha aktivlar va majburiyatlar to‘g‘ri aks ettirilsa, rahbariyat naqd pul oqimi, qisqa va uzoq muddatli qarzlar, daromad va xarajatlarni tahlil qilib, moliyaviy strategiyani aniqlay oladi.

Bank balansi esa moliyaviy tahlilning asosiy vositasi hisoblanadi. Aktivlar va majburiyatlarning tafsilotlari bo‘yicha tahlil korxonaning likvidligi va barqarorligini baholashga imkon beradi. Misol uchun, joriy aktivlar va joriy majburiyatlar nisbatining tahlili korxonaning qisqa muddatli to‘lov qobiliyatini aniqlashda qo‘llaniladi. Shuningdek, uzoq muddatli aktivlar va majburiyatlar korxonaning investitsion salohiyatini baholash uchun muhimdir.

Amaliy tajriba shuni ko‘rsatadiki, tizimli buxgalteriya hisobi va bank balansining to‘g‘ri shakllantirilishi korxona moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, resurslarni samarali boshqarish va rahbariyat qarorlarini aniq asoslash imkonini beradi. Shu sababli, ikkiyoqlama yozuv, ma’lumotlarni umumlashtirish va bank balansini tahlil qilish amaliyoti zamonaviy moliyaviy menejmentning ajralmas qismi hisoblanadi.

Xulosa

Maqola doirasida o‘rganilgan ikkiyoqlama yozuv printsipi, joriy buxgalteriya hisobi ma’lumotlarini umumlashtirish tartibi va bank balansining tuzilishi moliyaviy nazorat va boshqaruv samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi aniqlanadi. Ikkiyoqlama yozuvning tizimli qo‘llanilishi moliyaviy operatsiyalarni aniq qayd etish va xatoliklarni kamaytirishga yordam beradi, bu esa moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta’minlaydi. Joriy buxgalteriya hisobi ma’lumotlarini umumlashtirish orqali rahbariyat korxonaning moliyaviy holatini tez va to‘liq baholash imkoniga ega bo‘ladi, bu esa strategik qarorlarni aniq asoslash imkonini yaratadi. Bank balansi esa moliyaviy barqarorlik va likvidlikni tahlil qilishda markaziy vosita bo‘lib, aktivlar va majburiyatlarning to‘g‘ri tasnifi korxonaning resurslarni samarali boshqarishini ta’minlaydi. Shu asosda amaliy tavsiyalar sifatida birinchidan, korxona rahbariyati ikkiyoqlama yozuv printsipini qat’iy qo‘llash va barcha moliyaviy operatsiyalarni muntazam qayd etishni nazorat qilish lozim, ikkinchidan, joriy buxgalteriya hisobi ma’lumotlarini umumlashtirish jarayonlarini avtomatlashtirish va standartlashtirish orqali tahliliy ishlarni tezlashtirish tavsiya etiladi, uchinchidan, bank balansining har bir tarkibiy elementi bo‘yicha muntazam tahlil olib borish va uning natijalarini moliyaviy strategiya va investitsion qarorlar bilan uzviy bog‘lash kerak. Bundan tashqari, korxona ichki nazorat mexanizmlarini takomillashtirish, xususan, schyotlararo moslikni muntazam tekshirish va aniqlangan kamchiliklarni darhol bartaraf etish moliyaviy xatarlarni kamaytirishga xizmat qiladi. Ushbu tavsiyalar moliyaviy hisobotlarning aniqligi va to‘liqligini oshirish, korxonaning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash hamda rahbariyatning qaror qabul qilish jarayonini yanada asosli qilish imkonini beradi, shuningdek, zamonaviy iqtisodiy sharoitda resurslardan samarali foydalanish va moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish uchun mustahkam nazariy va amaliy baza yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Karimov, N. (2018). Banklarda buxgalteriya hisobi (o‘quv-uslubiy majmua). Toshkent, O‘zbekiston: Namangan davlat universiteti kutubxonasi. https://namdu.uz/books/12107

Omonov, A. A., & Qoraliyev, T. M. (2014). Banklarda buxgalteriya hisobi (darslik). Toshkent, O‘zbekiston: Iqtisod-Moliya nashriyoti. ISBN 978-9943-13-490-4. https://akbt.urdu.uz/uz/books/6914

Umarov, Z. A. (2021). Banklarda buxgalteriya hisobi (darslik). Toshkent, O‘zbekiston: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi. ISBN 978-9943-7685-7-4. https://akbt.urdu.uz/uz/books/6922

Abdullayeva, S. Z., & Navruzova, K. N. (2009). Bank hisobi (o‘quv qo‘llanma). Toshkent, O‘zbekiston: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti. ISBN 978-9943-319-17-2. https://library.tdau.uz/uz/books/2363

Saparov, J. B. (2025). O‘zbekiston Respublikasida banklarda buxgalteriya hisobini tashkil etish va takomillashtirish. World Scientific Research Journal, 42(1), 35–37. https://scientific-jl.com/wsrj/article/view/25732